

شناختِ موسیقیِ بلوز (قسمت دوم): بلوزِ نواحی

۱- بلوزِ دلتای می سی سی پی

شاهین کوهساری

نواختنِ بلوز مثلِ این است که بخواهیم دو بار سیاه باشیم.

بی بی کینگ

دلتای می سی سی پی در طول تاریخ ایالات متحد آمریکا همواره به خاکِ حاصل خیز و فقرِ توده‌ی مردمان‌اش شهره بوده. موسیقیِ بلوزِ دلتا نیز همین ویژگی را دارد. این موسیقی از طرفی سرشار از ثروتِ موسیقایی است و از طرفِ دیگر بازنمای رنج‌های ناشی از فقر، تبعیض، و نژادپرستی. در میانِ آغازکنندگان یا به عبارتی پایونیرهای بلوزِ دلتای می سی سی پی یک قاتل به نام لید بلی^۱، یک شخصیتِ خیالی به نام کید بیلی^۲ و تعدادِ زیادی پادشاهِ نابغه دیده می‌شود که بسیاری‌شان عمری بی‌تاج و تخت زیستند.

لید بلی

احتمالاً مسن‌ترین بلوزمنی که نام‌اش در تاریخ ثبت شده چارلی پتن^۳ است. نوشتیم: «احتمالاً» چون تاریخ دقیق تولد چارلی پتن معلوم نیست. بعضی منابع تاریخ تولد او را ۱۸۸۷ و بعضی دیگر ۱۸۹۱ ذکر کرده‌اند. اگر قول منابع اخیر را صحیح فرض کنیم، آن‌گاه مقام ریاست سنی بزرگان بلوزمن تاریخ دلتا به لید بلی می‌رسد. تاریخ تولد لید بلی دقیقاً مشخص است: بیست ژانویه ۱۸۸۸. لید بلی نخستین بلوزمنی بود که از گیتار دوازده‌سیمه در اجراهای‌اش استفاده کرد.

چارلی پتن

وقتی این یادداشت‌ها را می‌نوشتیم مسن‌ترین بلوزمن زنده‌ی دلتا رُما ویلسن معروف به رُما ویلسن ارشد^۴ زنده بود. آن موقع نوشته بودم: اگر دستِ قدارِ تقدیر در فاصله‌ی نگارشِ این مقال تا انتشارِ آن، داسِ مرگ را بر قامتِ رُما ویلسن ارشد فرود نیاورد او هم‌چنان رییس سنی بلوزمن‌های دلتا باقی خواهد ماند. حالا که دارم این یادداشت‌ها را بازبینی می‌کنم کم‌تر از چهار ماه است که رُما ویلسن در سن یکصد و هشت سالگی مرده است. رُما ویلسن متولد سال ۱۹۱۰ بود.

رُما ویلسن

بی بی کینگ^۵ سال‌ها (با ۱۵ سال اختلاف سن) بعد از رُما ویلسن ارشد دومین بلوزمن زنده‌ی مسنِ دلتا بود که پیش از رُما ویلسن درگذشت. نخستین بلوزمنِ دلتای می سی سی پی که در اواخر دهه‌ی بیستِ قرنِ بیستم میلادی آثارش ضبط شد فردی اسپروئل^۶ معروف به پایا اسپروئل بود. یک کمپانی به نام کمپانی ریس^۷ بانی ضبط آثار بلوزمن‌های متقدم دلتا شد. به طور سنتی رسم بر این بود که هنگام ضبط‌ها فقط بلوزمن با گیتارش حضور داشته باشد اما همان‌طور که پیش‌تر گفته‌ایم گروه یا به عبارتی ارکستر بلوز دلتا منحصر به یک گیتار نبود. جان لومکس و فرزندش آلن لومکس کسانی بودند که بعد از کمپانی ریس هزاران (بله هزاران!) قطعه از آثار بلوز دلتای می سی سی پی را به سفارش کتاب‌خانه‌ی کنگره‌ی آمریکا ضبط کردند. دو گردآورنده‌ی دیگر آثار فولک به نام‌های دیوید اوانز^۸ و جرج میچل^۹ نیز سهم به‌سزایی در جمع‌آوری آثار بلوز دلتا داشتند، منابع اخیر تاریخ شروع ضبط آثار بلوزمن‌های دلتا توسط لومکس و پسر را از دهه‌ی چهل قرن بیستم میلادی به بعد ذکر می‌کنند. به این منابع اما نمی‌توان اعتماد کرد زیرا، مدارک مصوری که منتشر شده، سابقه‌ی نخستین ضبط‌های لومکس و پسر را به سال ۱۹۳۳ و هنگام ضبط آثار لید بلی در زندان، یا به عبارتی به پیش از انتشار نخستین حاصل مطالعات موسیقی بلوز توسط دبلیو. سی. هندی - بنیان‌گذار مطالعات بلوز^{۱۰} - باز می‌گرداند. بزرگ‌ترین تحقیق راجع به بلوز دلتای می سی سی پی اما، به همراه ضبط آثار، بعد

از دهه‌ی شصتِ میلادی قرنِ بیستم کارِ فولکلوریستِ بزرگِ ویلیام آر فریس^{۱۱} است. که دو کتابِ بسیارِ جامع، معتبر و مهم‌اش درباره‌ی بلوزِ دلتا و می سی سی پی در این سلسله-یادداشت‌ها بسیار موردِ استفاده‌ی نگارنده قرار گرفته است.

آلن لومکس

سازبندیِ ارکسترِ در بلوزِ دلتای می سی سی پی

اکثرِ کارشناسان عقیده دارند که میانِ بلوزِ دلتای می سی سی پی با سایرِ مکاتبِ بلوزِ نواحی^{۱۳} نه به لحاظِ ساختارِ افقی (ملودیک) تفاوتِ عمده‌یی وجود دارد، نه به لحاظِ ساختارِ عمودی (هارمونیک)، پس مشخصه‌های تعریف‌کننده‌ی هر یک از سبک‌های بلوزِ نواحی، نه به این دو مشخصه، بلکه به تفاوت در سازبندی^{۱۴} از یک سو و طرزِ تلقی از ریتم و البته لهجه‌ی اجرا (چه ساز و چه آواز) از سوی دیگر بازمی‌گردد. بنابراین می‌توان گفت که تفاوتِ بلوزهای سه‌گانه‌ی نواحی (دلتا، پیدمونت، تگزاس - ن ک به بخشِ اولِ این سلسله-یادداشت‌ها) باهم تفاوتی کاملاً ماهوی است نه شکلی یا موسیقایی.

بنا بر آنچه نوشتیم، سازبندیِ یک ارکسترِ بلوزِ دلتا هم به نوعی مشخصه‌ی عمده‌ی موسیقیِ بلوزِ دلتا است. سازهای یک ارکسترِ بلوزِ دلتای می سی سی پی به طورِ سنتی از مجموعه‌ی سازهایی انتخاب می‌شوند چون: درامز، گیتار، هارمونیکا (ساز-دهنی)، گیتارِ سیگار باکس^{۱۵} [کوردوفونی که به جای جعبه‌ی رزونانس یا مشدد صدا در آن از جعبه‌ی سیگار استفاده می‌شود]،

فلوت، فایف (ن ک به همین نوشته ذیل «فایف و درامز»)، بانجو، و هم‌چنین گیتارِ اسلاید یا استیل^{۱۶} است. استفاده از گیتارِ اسلاید اصلی‌ترین میراثِ بلوزِ دلتای می سی سی پی است. اسلاید به طور سنتی با نهادنِ گیتار به طور افقی بر زانوی نوازنده و استفاده از یک دست‌افزارِ لغزنده^{۱۷} - معمولاً از استیل و گاهی هم شیشه - نواخته می‌شود و اختراع آن بازمی‌گردد به اواخرِ قرنِ نوزدهم در هاوایی.

بی بی کینگ و سیگار باکس گیتارِ معروف‌اش

اسلایدر روی گیتار

لازم به ذکر است که دسته‌بندی بلوز بر اساس مناطق جغرافیایی به هیچ وجه دیگر به معنای لزوم تعلق جغرافیایی یک موزیسین به منطقه‌ی جغرافیایی مورد نظر نیست. سوای مواردی از تغییر سبک و مهاجرت بلوزمن‌های بزرگ از مناطق جغرافیایی مرجع که بعداً درباره‌اش خواهیم نوشت، موزیسین‌های بزرگی در بریتانیا از دهه‌ی شصت میلادی قرن بیستم به بعد بودند و هستند که در یک یا حتی هر سه سبک کلاسیک بلوز کار می‌کنند بی آن‌که در مناطق جغرافیایی مورد نظر زاده شده یا رشد کرده باشند. این خود جریان مهمی از موسیقی بلوز شهری است که «تهاجم بریتانیایی»^{۱۸} نامیده می‌شود.

جریان‌های بلوزِ دلتای می‌سی‌سی‌پی (بدنه و آلترناتیوها)

بلوزِ دلتای می‌سی‌سی‌پی دارای یک جریان اصلی (بدنه) و دو جریان - به اصطلاح - آلترناتیو است. عموماً کسانی که از بلوزِ دلتای می‌سی‌سی‌پی صحبت می‌کنند، جریان اصلی یا بدنه‌ی این سبک را در نظر می‌گیرند. این جریان‌های آلترناتیو منشعب از بدنه‌ی بلوزِ دلتا نیستند، بل هر یک تاریخ خاص خود را دارند. بعضی از کارشناسان این جریان‌های آلترناتیو را به طور کلی سبک‌هایی جدا از بلوزِ دلتا و مستقل در موسیقی بلوز می‌شناسند زیرا عقیده دارند که اگر فارغ از قید جغرافیا به این جریان‌های آلترناتیو بنگریم، درمی‌یابیم که تفاوت‌های آن‌ها با جریان اصلی بلوزِ ناحیه‌ی دلتا، بسیار بیش‌تر از تفاوت‌های بلوزِ نواحی تگزاس و پیدمونت [دو سبک عمده‌ی دیگر بلوزِ نواحی (ن ک به بخش نخست همین سلسله-یادداشت‌ها)] با بلوزِ ناحیه‌ی دلتا است. آلترناتیوهای بلوزِ دلتای می‌سی‌سی‌پی در خودِ دلتای می‌سی‌سی‌پی عبارت‌اند از:

۱- بلوزِ هیل کانتری^{۱۹}

به لحاظ جغرافیایی بلوزِ هیل کانتری مربوط به مرزهای شمالی دلتای می‌سی‌سی‌پی است. به همین دلیل در برخی منابع بلوزِ هیل کانتری می‌سی‌سی‌پی شمالی^{۲۰} یا بلوزِ می‌سی‌سی‌پی شمالی^{۲۱} هم نامیده می‌شود.

تفاوتِ بلوزِ هیلِ کانتری با جریانِ اصلی (بدنه‌ی) بلوزِ دلتای می سی سی پی در تمرکزِ بسیارِ آن بر ریتم‌های پرتحرک و پرکاشن است که خودِ این ریتم‌ها هم برگرفته از ریتم‌های سیاهانِ آفریقایی از یک سو و ریتم‌های اروپایی از سوی دیگر است. مواردِ تفاوتِ دیگرِ بلوزِ هیلِ کانتری با جریانِ اصلیِ بلوزِ دلتا عبارت‌اند از:

- ریتم‌های^{۲۲} ثابتِ گیتار (جمله‌های تکرارشونده‌ی مربوط به هر ساز در موسیقی را ریتم می‌نامند).

- کوردهایی که به ندرت تغییر می‌کنند.

- ساختارِ آزادِ شعرها

- خلقِ انواعی از - اصطلاحاً - گروه‌های^{۲۳} مسحورکننده در این آثار. (گروه فضایی است که توسط سازهای کوبه‌یی به همراه «باس» در موسیقی ایجاد می‌شود).

۲- فایف و درامز^{۲۴}

این جریان از بلوزِ دلتای می سی سی پی را آلن لومکس در دهه‌ی چهلِ قرنِ بیستم کشف و نام‌گذاری کرد. فریس این گونه‌ی بلوزِ دلتا را دارای نادرترین نمونه‌ی ریتم‌های آفریقایی-اروپایی می‌داند (فریس ب: ۶۸). در این جریان هم مثلِ بلوزِ هیلِ کانتری تمرکزِ قطعات عمدتاً روی ریتم‌هایی است که با درامز و درامزِ باس نواخته می‌شوند. در این قطعات، درامز سازی به نام فایف (یک نوع فلوت) را به عنوانِ سازِ اصلی هم‌راهی می‌کند. فایف و درامز به لحاظِ شکلی در اصل ترکیبِ ارکسترهای نظامی ارتشِ آمریکا پیش از جنگ‌های انفصال است. این شکل با محتوای موسیقیِ سیاهان می‌شود فایف و درامز به مفهومی که - به اصطلاح - فایف-اند-درامیست‌های دلتای می سی سی پی می‌نواختند.

تأثیرِ بلوزِ نواحی^{۲۵} دلتای می سی سی پی بر بلوزِ شهری^{۲۶}

آنچه تأثیرِ بلوزِ دلتای می سی سی پی بر بلوزِ شهری نامیده می‌شود چیزی بسیار فراتر از تأثیر است. اساتیدِ بلوزِ دلتا، پس از مهاجرتِ بزرگِ بعد از جنگِ دومِ جهانی (ن ک به بخشِ نخستِ همین سلسله یادداشت‌ها) مستقیماً در تأسیس و رشدِ دستِ کم دو مکتبِ عمده‌ی بلوزِ شهری، بلوزِ شیکاگو و بلوزِ دیترویت، دست داشته‌اند و پس از پوست‌اندازی از اساتیدِ این مکاتب شده‌اند. مادی واترز^{۲۷} و هاولین ولف^{۲۸} در تأسیسِ مکتبِ بلوزِ شهریِ شیکاگو و داکترِ راس^{۲۹} و جان لی هوکر^{۳۰} در تأسیسِ مکتبِ بلوزِ شهریِ دیترویت.

زنانِ بلوزِ دلتا

بلوزِ نواحی اصلاً به لحاظِ سنتی یک موسیقیِ مردانه است: یک نوعِ جادوی^{۳۱} مختصِ مردان، برای افسونِ زنان (فریس الف: ۷۷). بنابراین، زنان در سنتِ بلوزِ نواحی، جز در مواردِ استثنایی، جایی برای حضورِ مستقل نداشته‌اند. در میانِ - اصطلاحاً - پایونی‌های جریانِ اصلیِ بلوزِ دلتای می سی سی پی هم نامِ سه زن دیده می‌شود که دو تایی‌شان دارای رابطه‌ی عاشقانه با دو تن از بزرگانِ مردِ نسلِ اولِ بلوزِ دلتا بوده‌اند و یکی دارای رابطه‌ی همسری. گیشی وایلی^{۳۲} (معروف‌ترینِ این زنان) و ممفیس مینی^{۳۳} به ترتیب دارای روابطِ عاشقانه با پاپا چارلی مک کوی^{۳۴} و برادرش کانزاس جو مک کوی بودند و برتالی^{۳۵} همسرِ قانونیِ چارلی پتنِ بزرگ بود. بزرگانِ زنِ مستقلِ موسیقیِ بلوز از سال‌های دهه‌ی شصتِ میلادی قرنِ بیستم است که ظهور می‌کنند. از بزرگ-زنانی که بعدها بلوزِ دلتای می سی سی پی را ادامه دادند و در به‌اوج‌رساندنِ آن نقشِ اساسی ایفا کردند می‌توان جنیس جُپلین^{۳۶}، بانی ریت^{۳۷}، روری بلاک^{۳۸} و سوزان تَدسکی^{۳۹} را نام برد.

گیشی وایلی^{۴۰}

از جزئیاتِ زندگیِ گیشی وایلی هیچ چیز مستندی در دست نیست. در سال ۲۰۱۰ سایتی ساندی بلوز^{۴۱} رسماً اعلام کرد که از گیشی وایلی هیچ عکسی وجود ندارد و هیچ کدام از عکس‌های منسوب به او نیز واقعی نیست. روایت‌های غیرقابل اطمینان تاریخ مرگ او را بین سال‌های ۱۹۳۷ و ۱۹۳۸ می‌دانند. رابطه‌ی عاشقانه‌ی گیشی وایلی با پاپا چارلی مک کوی تنها چیزی است در رابطه با زندگیِ خصوصیِ گیشی وایلی که مورخین به آن اطمینان دارند. از گیشی وایلی تنها سه رکورد (اثر ضبط‌شده) به جا مانده آن هم مربوط به سال‌های نخست دهه‌ی سی قرن بیستم. همین سه قطعه اما، کافی است برای این که نام‌اش را در صدر فهرست بزرگان بلوز دلتا حفظ کند. معروف‌ترین اثر گیشی وایلی ترانه‌ی است به نام "بلوز آخرین حرف‌های محبت‌آمیز"^{۴۲} که به صورت تک-آهنگ^{۴۳} توسط کمپانی پارامونت منتشر شده. نگارنده این قطعه از گیشی وایلی را زیباترین اثر بلوز ناحیه‌ی دلتا می‌داند. جان جرمیا سولیوان محقق موسیقی و روزنامه‌نگار معروف در مقاله‌ی مفصلی که سال ۲۰۱۴ تحت عنوان «ترانه‌ی گیشی و الوی: در تعقیب شبیح دو زنی که موسیقی آمریکایی را تغییر دادند سپس خود ناپدید شدند بی آن که رد پای از خود بر جا بگذارند» در نیویورک تایمز منتشر کرد، ترانه‌ی "بلوز آخرین حرف‌های محبت‌آمیز" گیشی وایلی را در کنار ترانه‌ی "Motherless Child Blues" الوی تامس^{۴۴}، بانوی بزرگ بلوز ناحیه‌ی تگزاس، که به وقت خویش از او سخن خواهیم گفت، دو ترانه‌ی می‌داند که موسیقی آمریکا را تغییر داده‌اند.^{۴۵}

پانوشت‌ها:

Lead Belly (۱)

Kid Bailey (۲)

Charley Patton (۳)

Elder Roma Wilson (۴)

B. B. King (۵)

Freddie Spruell (۶)

Freddie Spruell (۷)

David Evans (۸)

George Mitchell (۹)

(۱۰) W. C. Handy دو اثر نوشته‌ی هندی، Father of the Blues و A Treasury of the Blues به ترتیب در ۱۹۴۱ و ۱۹۴۹ منتشر شده‌اند.

William R. Ferris (۱۱)

(۱۲) دو کتاب نوشته‌ی فریس:

William Ferris, Blues from the Delta, Anchor Press/Doubleday, 1978. (Ferris 1) -

و

William Ferris, Give My Poor Heart Ease: Voices of the Mississippi Blues, University of North Carolina Press, 2009 (Ferris 2) -

که کتاب اول در سال ۱۹۸۸ توسط بنگاه انتشاراتی دیگری هم بازنشر شده:

William Ferris, Blues from the Delta, Perseus Books Group, Aug 1, 1988 -

rural (۱۳)

instrumentation (۱۴)

Cigar Box Guitar (۱۵)

Slide or Steel Guitar (۱۶)

Slider (۱۷)

British Invasion (۱۸)

Hill Country Blues (۱۹)

North Mississippi Hill Country Blues (۲۰)

North Mississippi Blues (۲۱)

riff (۲۲)

groove (۲۳)

Fife & Drums (۲۴)

Rural Blues (۲۵)

Urban Blues (۲۶)

- Muddy Waters (۲۷)
- Howlin' Wolf (۲۸)
- Doctor Ross (۲۹)
- John Lee Hooker (۳۰)
- voodoo (۳۱)
- Geeshie Wiley (۳۲)
- Memphis Minnie (۳۳)
- Papa Charlie McCoy (۳۴)
- Bertha Lee (۳۵)
- Janis Joplin (۳۶)
- Bonnie Raitt (۳۷)
- Rory Block (۳۸)
- Susan Tedeschi (۳۹)
- Geeshie Wiley (۴۰)
- Sundayblues.org (۴۱)
- The Last Kind Words Blues (۴۲)
- Single (۴۳)
- Elvie Thomas (۴۴)
- (۴۵) مقاله‌ی سولیوان در نت:

http://www.nytimes.com/interactive/2014/04/13/magazine/blues.html?_r=0